

Dansmästaren i adjunktens stöflar

Rubriken ger knappast någon upplysning om innehållet i kapitlet, som bl.a. bjuder på notiser om den blivande tonsättarens första musikundervisning för klockare Jonas Lindberg i Åby. Vi möter också handlanden Röhman i Ödeshög, tydligen en föregångare till den bekanta "handlingsman Johanna".

Då min fader sjelf var sina söners informator, så blef ej fråga om undervisning vid någon offentlig läroanstalt. Endast spela (klavér) och dansa kunde han icke lära oss, och måste derföre för dessa grenar af undervisningen mästare engageras. Min lärare i musik blef organisten i församlingen, Jonas Lindberg, en skicklig klavér- och orgelspelare och äfven teoretiker. Att denna min undervisning — den enda i musik jag erhållit — ej blef mycket dyr, kan slutas deraf, att läraren honorerades med 6 skillingar riksgälds i timmen, då vi voro två, som skulle dela timmen, således en halv timme hvar. Hela min musikundervisning torde således hafva kostat högst 20 rdr banko.

Klent musiköra i början

Det lilla engelska fortepianot hade fått följa med från Göteborg och der framför skedde undervisningen på stående fot. Den enda lärobok, som dervid följdes, var Kjellströms klavérskola, ett litet häfte, som till nödortft upptog skalorna, förklaring öfver pauser och dylikt samt tre exempel, hvaribland ett tema af Haydn och "Gubben Noak" med variationer. Jag visade just ej anlag, så att det var fråga om att afbryta, och detta var i det närmaste beramadt, då såsom ett sista försök utsattes åtta dagars förlängning af undervisningen; ville det då ej gå framåt, så skulle jag helt och hållet upphöra. Men det gick framåt och undervisningen fortsattes.

Jag hade i synnerhet mycken lätthet att spela från bladet, som förundrade mången, men icke mig, ty då en gång någon, som betvivlade min förmåga i detta fall, satte mig på prof genom att förelägga mig en svårare komposition, som han visste att jag ej förut kände, och han, då jag utförde den felfritt, förundrad utropade: "men huru är det då möjligt?" — frågade jag åter lugnt hvarför det skulle vara svårare att läsa ett blad i ett musikcahier än ett blad i en bok.

Hellre lek än läsning

Jag kan för öfrigt icke säga, att musik den tiden just intresserade mig. Det intresserade mig långt mera att springa kring berg och backar, rida vall med hästarne, "slå trill" med byns pojkar, åka kälkbacke o.s.v. Boken intresserade mig alls icke. Mina föräldrar höllo mig för inskränkt, ja, rent ut sagt dum, men gjorde rättvisa åt min flit, ty på annat vis kunde de ej förklara, att jag, trots mina mindre lyckade anlag, kunde gå framåt i mina studier. De trodde förmodligen, att jag i hemlighet läste öfver

mina lexor, hvilket visst icke var fallet. Jag fick ofta beröm för att jag "bjöd till", och sålunda genom arbete sökte vinna hvad naturen förnekade mig. Denna mina föräldrars opinion bibehöll sig ända till dess vår (min och min äldre brors) kurs var fulländad hemma och vi skulle resa till Upsala. Jag minns ännu ett yttrande af min moder sista qvällen i hemmet. Våra koffertar (vi hade hvar sin) höllo på att packas, och sedan allt var lagdt i min, som skulle dit, var der ännu någon liten plats, som skulle fyllas. Bland effekter, som medtogos till Uppsala, var äfven sängkläder. De voro ännu ej inpackade, och till att fylla tomrummet i kofferten föreslog jag en liten hufvudkudde, som också just jemnt passade dit. Dervid gjorde min moder den anmärkningen: en blind höna kan också hitta ett korn.

Kamrat med halte Johannes

Hvad som icke kunde disputeras mig var både medfödd och genom dagliga öfningar upparbetad fysisk styrka, som jag dock aldrig, det jag kan påminna mig, missbrukade till våldsamerheter, med undantag af en enda gång, då jag också strax blef straffad dertför genom att icke få komma till middagsbordet. Det var vid en snöbollkastning, hvarvid tvenne partin bekämpade hvarandra, men slutade dermed att alla vände sig mot mig. Då jag icke längre kunde reda mig emot dem med snöbollar, gaf jag mig in i högen, tog den förste jag fick tag i och kastade omkull honom, hvarvid han föll emot en sten och fick en blodig panna. Dertför fick jag, som sagdt, mitt straff; men jag bar det med stoicism, i medvetande af att jag var den öfverfallne och att jag hade manligen kämpat mot öfvermagten.

Striden hade nog också fått en annan utgång, om jag haft min trogne vapendragare, halte Johannes, vid min sida; men hans verksamhet var för dagen tagen i anspråk på annat håll. Halte Johannes var eljest en fader- och moderlös gosse, som "gick på socknen" och bodde i fattigstugan; var dock nästan dagligen "framme" vid prestgården och biträdde med ett och annat, som kunde förefalla, sprang ärenden och dylikt. Och sprang dessa ärenden gjorde han i ordets egentliga mening, ty man såg honom aldrig såsom andra menniskor gå, utan endast springa eller lunka med sin halta fot, det måtte vara längre eller kortare väg. Skulle han tvärs öfver golfvet, så sprang han; skickades han ett ärende en mil bort, så sprang han från första steget till det sista. Och alltid var han barfota. Icke allenast de tre årstiderna vår, sommar och höst sprang han barfota, utan mången gång om vintern också, det måtte vara aldrig så kallt. När det bar på långtåg, tog han af sina skor, kanske af ekonomi, men väl mest dertför att de generade honom, och sprang barfota i snön. Derigenom hade hans fötter fått så hård hud, att det nästan var som om de varit beklädda med skodon. Och som halte Johannes i många fall var mitt mönster och föresyn, måste jag också häri följa hans exempel. Mitt i smällkalla vintern tog jag af mig mina skodon och sprang omkring i snödrifvorna så att det var en lust åt det.

Dansmästare Ekström eftersändes

Annars just icke med om sådant, som kunde komma under rubrik af undervisning, emottog jag — och hela ortens jemnåriga ungdom — med jubel den underrättelsen att från Stockholm en dansmästare vore att förvänta, hvilken, om ett tillräckligt antal elever anmälde, ville lemna undervisning i Terpsichores sköna konst. Det var någonting som slog an på både gammal och ung, ty dansundervisningen för den uppväxande generationen hade der på landsbygden redan länge varit för orten ett "kändt behof". En komité sammanträdde dertför för att göra öfverslag öfver elevernas antal och anordna turen, enligt hvilken dansläraren hade att infinna sig å de bestämda stationerna, der eleverne skulle samlas för att hålla sina öfningar och derefter slutbal, och så afgick svar till herr Ekström att han vore välkommen till orten.

Hr Ekström kom. Samma dag han inträdde i Åby prestgård, var der ett större sällskap inbjudet, och erkännerligen de, som voro tecknade såsom herr Ekströms elever, för att göra första bekantskapen med denne sin lärare; det var anlagdt på dans, och en hvar var spänd på herr E:s prestationer i sin konst. Herr Ekström kom först sent på qvällen, så att dansen var redan i full gång, men då hans ankomst anmälde, afbröts den och alla blickar riktades mot dörren. Herr E. inträdde med mycken grace och bugade sig konstmessigt; han var liten till växten, med uppstruken tupé (hårlugg), var liflig i sina rörelser och gick mycket utåt med fötterna.

Ett stövelproblem

Sedan någon förfriskning var bjuden, skulle dansen åter börja, och alla väntade, att dansmästaren bland de unga damerna skulle välja någon för att deltaga i kadriljen, men denna väntan blef förgäfvad. Det dansades den kadriljen och en till — allt utan herr Ekström, och det började väcka någon oro, så att min moder gaf mig det diplomatiska uppdraget att fråga herr E., om han icke ville göra oss det nöjet att deltaga i dansen. Jag framställde detta så delikat jag kunde, och fick af herr Ekström hemlighetsfullt till svar: "Je suis si mal chaussé" (jag har så dåliga skor). Jag visste icke vad chaussé var, men rapporterade dock svaret å vederbörlig ort ordagrant sådant jag fått det.

Jag såg min moder kasta en flyktig, men prövande blick på dansmästarens fötter och derefter på adjunktens (Wiberg var hans namn, blef sedan komminister i Simonstorp) hvarpå jag fick ett nytt diplomatiskt uppdrag, nämligen att fråga "magistern", om han icke ville låna dansmästaren ett par stöflar. Magistern befanns villig dertill; han egde sjelf två par, af hvilka han hade de bästa på sig och det andra var nästan obrukbart; ville dock uppoffra sig för det allmänna bästa och åt dansmästaren cedere sina "högtidsblåsor", såsom han kallade dem, och, då han ej dansade sjelf, för det återstående af aftonen förekomma i de redan ur kurs satta sämre stöflarne. Nu var det visserligen icke det lättaste att gifva dansmästaren del af denna plan; jag gjorde det emellertid, och han

Vid en ungdomsbjudning på Backasands gård 1896 togs denna glada bild. Se vidare på nästa sida.

tycktes icke illa upptaga projektet, hvarefter det bar af upp på magisterns kammare med oss tre: mig, dansmästaren och magistern, och le changement des bottes (bytet av stövlar), som herr Ekström uttryckte sig, verkställdes. Stöflarne voro honom något för stora, men det gick för sig, och då nu intet vidare hinder fans för herr "direktörens" uppträdande i dansen, så skedde detta con amore (med förkärlek), och han gjorde sina entre-châts-quatre (ett slags danssteg) och pas de Zephyr (danssteg) hans egen uppfinning med en elegans som väckte allmän beundran.

"Rådman" Röhman i Ödeshög

Undervisningen bedrefs med nit och framgång, herr Ekström hade funnit läraktiga elever och mellan dem och honom rådde det bästa förstånd, men icke så alldeles mellan lärare och föräldrar, och det af en särskild anledning. Herr direktör Ekström hade nemligen en dag uttagit något förskott på sitt arvode och propulerade ett par af sina elever, af hvilka den som underhandlade om stöflarne var den ene, en promenad. Något egentligt mål för promenaden bestämdes icke, men huru det var — att hvila ett ögonblick kunde ej skada och det, ja det kunde lämpligen ske i handlanden Röhmans bod i Ödeshögs by, 1/4 mil från Åby by.

Handlanden Röhman hade en välsorterad bod: der sill och salt, kaffe och socker, allehanda kryddor, tyg, band, glas och porslin, snus och tobak o.s.v., icke till förgätande vin af flere slag, arrak och rom, m.m. Det behövdes en sådan handel der, som var 3 mil till närmaste stad — jemnt lika långt till de tre städerna Grenna, Vadstena och Skeninge. "Rådman" eller "handlingsman" Röhman, såsom hans kunder bland allmogon kallade honom, var en liten fiffig herre, förstod att umgås med folk och hade savoar vivoar (levnadsvett), såsom han uttryckte sig. Han hade en egen förmåga att skapa nya ord, t.ex. "aversky" (som det tycktes sammansatt af "aversion" och "afsky"). Det blef ett ordspråk efter honom: "Det är min afversky, sa rådman Röhman".

Hvilan togs i kammaren innanför boden. Något behöfdes att vederqvicka sig med. Det blef en butelj champagne. Den vann herr direktörens approbation (godkännande), så att han reqvirerade en butelj till, och hur

EN UNGDOMSFEST VID BACKASANDS GÅRD 1896. Personerna har identifierats av fröken Ingeborg Löf, Ödeshög.

Rad 1: Ingrid Fredriksson, gift med kantor Richard Johansson, St. Åby; hon bor ännu i Ödeshög, efter fyra okända följer Ernst Hemming, son till dr Hemming, utklädd till bagare (han blev apotekare). Rad 2: två hushållselever hos Klings på Åby Västergård, "bruden" även elev, "brudgummen" Einar Carlsson, major i Örebro, syskonbarn till Eda Peterson, Serlan, Maria Hähl, gift Brännström, Ida Andersson, den vackra dottern på gården, gift i Norrköping. Rad 3: Olle Kling, Sigfrid Fredriksson, Beda Granberg, gift Löf, Vilhelm Fredriksson, Sanna, Ödeshög, Hanna Kling, gift Nilsson-Notander, nu bosatt i Vadstena, Carl Fredriksson, överlärare i Göteborg, Alma Björkman, diakonissa, fosterdotter till kassör Emil Björkman och hans maka, en ung man Bo, systerson till Eda Peterson. Rad 4: Oskar Kling, en brorsdotter till Eda Peterson, samt Elin Fredriksson, som hade hattaffär i Ödeshög. Stående till vänster folkskollärare Axel Fredriksson, Stockholm; den stående till höger är okänd.

det slutade kan underhandlaren om stöflarne icke så noga säga, men följden blef ett strängt förbud att vidare göra några promenader med dansmästaren — detta för eleverne — och för honom att han icke vidare fick ut något förskott på sitt arvode.

Allt väl för öfrigt; slutbalen hölls med gamman och glädje, och för att eleverne ej skulle ligga af sig i hvad de lärt, fingo de samlas till dans litet emellan, än hos den ene, än den andre af grannarne; det avlopp här och der icke utan en morgonrodnad till ömmare förhållanden, och direktör Ekströms "tendre Sophie" (o, min ömma Sophie) var länge ungherrskapens i orten favoritvisa.

Den första fracken

Två sockenskräddare som luktat krut i Frankrike — tydligen under striderna mot Napoleon år 1813, vari Vadstena kompani deltog — drog ibland in i prostgården. De sydde och berättade med samma energi. Men först kom skomakaren — om han hade sin nyktra period.

Det är alltid en högtid på landet, när det kommer hantverkare i huset, i synnerhet skräddare och skomakare, förmodligen emedan deras skapelser stå i närmaste beröring med den yttre människan, öfver vilken de äro kallade att sprida mer eller mindre glans. Det gällde nu en utrustning till Uppsalaresan, och var dessa konstnärers ankomst denna gång således emotsedd med dubbelt intresse. För att det icke skulle blifva för många på en gång, uppgjordes turen så, att skomakaren kom först och skräddaren medelbart derefter, bägge med biträden, förstås.

Mäster Susa var skomakaren

Skomakaren — den erkänt förste i orten — var mäster Susa. Jag hörde aldrig annat namn på honom. Han hade fått det vid tillfället af en revolution i byn, med obligata fönsterinslagningar, hvari mäster Susa, som då befann sig i sin icke nyktra period, deltog. "Det gjorde susen", sade han en gång, vid det han kastade en sten, som dock icke träffade något fönster, utan for i väggen. Deraf namnet.

Det kom nu blott an på att träffa en period, då mäster Susa var nykter, ty det var för honom lika reguliert omvexlande som ny och nedan för månen. Det talades om och uträknades på dagen när nykterhetsperioden, som vanligen varade i fjorton dagar, inträdde, och man rättade derefter sina beställningar. Och så skedde äfven denna gång. Mäster Susa kom med sina tvenne biträden, sin knippa läster och verktyg samt intog sin plats i pigkammaren, hvilken för hans räkning var utrymd till atelier.

Så som han den gången uppträdde, kunde han alltför väl ha blifvit vald till president i någon nykterhetsförening i Nordamerika. Han kände ögonblickets vikt, visste att här gällde att göra stöflar med galoscher (det första paret) till ungherrarne, som nu kanske för sista gången togo hans konst i anspråk; han visste hvilket ansvar hvilade på honom nu vid handterandet

af pappersremsan som skulle tjena till rättesnöre vid tillskärningen, och menade, att hade han aldrig gjort sitt mästerstycke förr, så skulle han göra det nu. Och man kan väl tänka sig hvad det blef för praktexemplar! Rödt maroquin (skinntyp) till stroppar och foder i skaften, klackjern af messing, som blänkte som guld, och knarr i bottnarne, så att man rätt kunde blifva högfärdig när man spatserade med dem omkring på golfvet.

Engel & Berg, skräddare och krigare

Mäster Susas efterträdare i pigkammaren var det berömda skrädderibolaget Engel & Berg — icke sockenskräddare, ty de voro soldater begge två, Engel korpral. Engel hade icke fått sitt soldatnamn förgäfvets, ty han var en vacker karl; Berg mera en manhaftig krigsbuss. Berg och jag voro särdeles goda vänner, såsom jag öfver huvud stod mig väl med folket, och han sade till mig en gång: "Jag håller af herr J. ett korn, så stort som hela Öninge gärde". Öninge bygärde var det största gärdet i Ödeshögs socken.

Berg hade under kriget varit i fransk fångenskap och visste att berätta mycket derom samt hade uppsnappat åtskilliga franska talesätt, som han ofta begagnade, t.ex. formula port o.s.v. (Fermez la porte, d.v.s. stäng dörren.)

Dessa minnen och berättelser från tyska fälltåget utgjorde ett slags illustrationer till de bägge skräddaresoldaternes arbete, hvilket dessutom i och för sig var intressant nog, ty det var ju den blifvande studentuniformen som arbetades på: frack (12-riksdalers kläde, kantänka), byxor och väst — hvartill ytterligare kommo hvardagskläder, kapprock och dylikt — så att de begge krigskamraterne hade god tid att redogöra för sina mandater vid Jüterbogk, Bornhöft etc., dervid de korrigerade hvarandra, i fall minnet här och der slog fel.

Det var således icke att försumma något enda från boken ledigt ögonblick för att dels se, hur det skred framåt med svarta kläderna, dels höra de intressanta bidragen till nyaste krigshistorien, hvilken, så som den här konversationsvis meddelades, tycktes mig ställa allt hvad jag om samma saker läst betydligt i skuggan.

Tyska klassikerne

Kapitlet handlar endast delvis om vad rubriken utlovar. Mest är det en skildring av prästgårdspojkarnas glada liv och omväxlande lekar. Några ordförklaringar kan vara på sin plats. Författaren berättar i förklarande noter något om lekarna. "Kampa" betydde förstås att springa i kapp, "slå trill" var en krigstek med klubba och trissa, men "peta gynta" får vi ingen förklaring på.

Lingska gymnastiken var visserligen redan i början af seklet känd, och det fans en sådan inrättning så väl i gymnasiegården i Göteborg som i Linköping, begagnades äfven och hade sina vissa timmar så väl som den

andra undervisningen, dock var det mera för nöjes skull och endast för den uppväxande ungdomen. Någon "sjukgymnastik" var då väl knappt ännu känd, ej heller sträfvade den efter rang såsom universalmedel. På landet kunde naturligtvis icke bli fråga om någon systematisk tillämpning af densamma, då der ej var så lätt att anskaffa de nödiga apparaterna; behöfdes också ej, ty naturen, åt sig sjelf öfverlämnad, är dock den bästa gymnastikläraren.

Rikhaltig omväxling av lekar

Visserligen inrättade vi pojkar åt oss en trähäst att hoppa öfver, gungor af tåg att klättra uti o.s.v., men det blef hvarken fråga om "magrörelser" eller "ryggrörelser" eller "armrörelser" eller det eller det som vore ändamålsenligt för utbildandet af den eller den muskeln. Sådant föll oss naturligtvis icke in att tänka på, dock uteblef hvarken mag- eller rygg- eller armmuskelnas utbildning, och det genom att simma, åka skridskor, kampa, speta i träd, hoppa bock, peta gyntor, tämja stutar, kasta boll, slå trill, stupa kullerbytta, stå på hufvudet, gå på händerna, "hjula" (slå hjul) — allt den förträffligaste och mest omvexlande öfning för musklerna, som derigenom blefvo harmoniskt utbildade, ganska säkert utan att vederbörande exercitanter mera tänkte på den saken än att blomman eller trädet tänker på att det växer.

Lings personliga bekantskap gjorde jag en gång (1832, som jag tror) vid ett besök hos honom på hans lägenhet Annelund, icke långt från Jerfva. Han var då mycket gitbruten och sönderbråkad af sitt myckna gymnasticerande och fäktande. Han synes sålunda ha blifvit en martyr för sin egen vetenskap.

Hos "kära mor i Heyla"

Det förstås af sig sjelft att vi hade dufvor och kaniner. Det var icke litet lyckligt ögonblick det då vi fingo tillåtelse (penningar hade vi redan länge hopsparda för ändamålet) att gå till kära mor i Heyla och köpa oss två eller tre par dufvor. Kära (far eller mor) består endast för förnämligare bönder, såsom rusthållare, nämndemän o.s.v., eljest helt rätt och slätt "mor" eller "far". Äfven "kära far" bortfaller, der som finnes någon titel utan begagnas denna i stället: riksdagsman, häradsdomaren, kyrkovärden o.s.v. I avvaktan på tillåtelsen hade vi redan i en stor vind ofvanför vedboden inrättat ett dufslag för de väntande gästerna, och den stora dagen var således inne då detta skulle bli befolkadt. Vi fingo en grepkorg och deruti ett par näfvar ärter, såsom proviant åt vårt främmande under vägen, och det kunde det väl tåla vid, ty vi hade ett godt stycke att marschera (6 fjerdingväg fram och tillbaka). Kära mor i Heyla var mycket nådig, hjälpte oss sjelf att välja ut två par vackra dufvor, och det återstod således blott att uppgöra affären. Vi togo upp vår kassa — den var icke stor — och undrade blott om den skulle räcka till. Men kära mor ville alls icke höra talas om betalning. Deremot bjöd hon oss på honingsmörgås, hvilket smakade ganska skönt.

Fortsättningsvis skildrar Rosén utförligt sin litteraturläsning och nämner bl.a. serien "tyska klassikerne", utgiven i Uppsala, och medförd av en av faderns adjunkter:

Hvilken i ordningen av min faders adjunkter det var som medförde de na skatt under vårt tak kan jag ej så noga minnas, men jag tror det va: Leidner. Blef sedermera komminister i Väfversunda. Så vidt jag kan minnas voro min faders adjunkter i kronologisk ordning följande: Wiberg, Toll, Hellberg, Leidner, Pettersson, för andra gången Wiberg, Landström och Kröning (vice pastor).